

4. Гончаров А. Неофольклоризм у баянній творчості В. Зубицького [Електронний ресурс] / А. Гончаров. – Режим доступу до документу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/mz/2009_16/3.pdf
5. Гончаров А. Нефольклорні тенденції у баянній творчості у В. Зубицького : автореф. дис... канд. мист. : спец. 17.00.03. – музичне мистецтво / А. Гончаров. – К., 2006. – 17 с.
6. Душний А., Пиц Б. Львівська школа баянно-акордеонного мистецтва : довідник / А. Душний, Б. Пиц. – Дрогобич : Посвіт, 2010. – 216 с.
7. Душний А., Шафета В. Всеукраїнський тур маестро Володимира Зубицького та його проєкція на пропаганду баянно-акордеонного мистецтва / А. Душний, В. Шафета // IV-а Всеукраїнська «Музична освіта України: проблеми теорії, методики, практики» та IV-а міжнародна «Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ-ХХІ століть» науково-практичні конференції (ДДПУ ім. І. Франка, 30.04. – 02.05.2011, м. Дрогобич) : зб. мат. та тез / [Ред.-упор. А. Душний, Б. Пиц]. – Дрогобич : Посвіт, 2011. – С. 209–214.
8. Кужелев Д. Баянна творчість українських композиторів : навчальний посібник / Д. Кужелев. – Л. : СПОЛОМ, 2011. – 206 с.
9. Семешко А. Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі ХХ–ХХІ століть : довідник / А. Семешко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 244 с.
10. Сташевський А. Нариси з історії української музики для баяна : навч. посібн. [для вищих навч. закл. мист. і осв.] / А. Сташевський. – Луганськ : Поліграфресурс, 2006. – 152 с.

УДК 78

Володимир САЛІЙ,
м. Дрогобич

СУТНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПРОЯВУ В МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

У статті на основі аналізу наукової літератури розглядається сутність художнього образу та різносторонні риси його віддзеркалення у музичному мистецтві сьогодення.

Ключові слова: художній образ, музичне мистецтво, функціонування.

Saliy V. The Matters Concerning the Nature of an Art iImage and the Characteristics of its Manifestation in Musical Art. Based on scientific analysis of literature, the essence of an art image and versatile features present in its reflection in musical art of our time are disclosed.

Key words: art image, music, performance.

Салий В. Сущность художественного образа и особенностей его проявления в музыкальном искусстве. В статье на основе анализа научной литературы рассматривается сущность художественного образа и различные черты его отражения в музыкальном искусстве современности.

Ключевые слова: художественный образ, музыкальное искусство, функционирование.

Постановка проблеми. Художній образ є однією з найважливіших та найбільш складних категорій мистецтва. Саме художній образ пояснює специфіку мистецтва як художньої, естетичної й культурологічної діяльності, водночас, вбираючи неповторність вираження у кожному з його видів.

Музика як вид мистецтва є специфічною формою суспільної свідомості, що узагальнює та відображує багатовіковий людський досвід духовно-емоційного ставлення до світу, перш за все, у чуттєвих образах. За висловом Гегеля, «чуттєві образи і звуки виступають не лише заради себе і свого безпосереднього виявлення, а з тим, щоб задовольнити вищі духовні інтереси, оскільки вони володіють здібністю пробуджувати і зачіпати всі глибини свідомості та їх відгук у душі» [2, 45]. Як і всі види мистецтва, музика є художнім пізнанням та віддзеркаленням дійсності через художні образи, що вбирають у себе всі суперечності, багатство та складність творчого процесу. Ознакою ж саме музичного мистецтва є художнє відображення сутності людського буття у звуковому матеріалі через таку систему художніх образів, що охоплюють специфічні засоби і прийоми осмислення, відчуття та пізнання світу у музичних звуках. Тож, поняття «художній образ» виступає надзвичайно важливою і, водночас, складною категорією пізнання музичного мистецтва, розуміння універсальності музичної мови.

Аналіз останніх досліджень. Про складність та багатовимірність категорії «художній образ» свідчить неоднозначність підходів науковців різних галузей наук (філософії, естетики, мистецтвознавства, психології, педагогіки,) до його тлумачення. Ще не так давно поняття художнього образу стояло в центрі ідеологічної боротьби, розмежовуючи позиції матеріалістів та ідеалістів. Сьогодні, не дивлячись на скептичність ставлення до теорії відображення та тези про мистецтво як відображення реального життя, інтерес до проблеми художнього образу все більш зростає, а дискусії щодо його сутності продовжуються. Про це свідчать нові монографічні та дисертаційні дослідження, навчальні посібники останніх років (С. Жупанин, М. Лановик, Л. Левчук, Л. Масол, Л. Мізіна, О. Опанасюк, О. Щолокова та ін.). Аналіз

робіт показав, що незважаючи на те, що суть художнього образу розкривається науковцями в межах уже окреслених в історії естетичної думки позицій, розуміння нескінченності його художнього смислу та діалектики розвитку в межах окремих видів мистецтва формують специфічні його концепції.

Мета статті полягає в окресленні змісту та сутності художнього образу, визначенні особливостей його прояву в музичному мистецтві.

Виклад основного матеріалу. Науковці сходяться на думці, що методологічну основу розуміння сутності та змісту художнього образу становлять, перш за все, філософські положення теорії пізнання, які оперують поняттям «образ» у широкому гносеологічному трактуванні (М. Бахтін, Л. Коган).

Слід зазначити, що філософська проблема образу розглядалася ще в теоретичних працях Платона. В інтерпретації античного філософа образ – це відображення певної речі. Позиція Платона важлива тому, що саме він уперше почав працювати з феноменом художника, запропонувавши свою модель розуміння мистецтва, яке, на думку філософа, є «тінно від тіні буття» [6]. Засновник об'єктивного ідеалізму твердив, що світ – первинна копія Абсолюту, а мистецтво, відповідно, його вторинне копіювання. Таке розуміння філософом природи мистецтва пояснює його тлумачення художнього образу.

Звертався до феномена художнього образу також учень Платона – Аристотель. Та на відміну від свого вчителя він наголошував, що мистецтво не займається копіюванням предметів, а намагається проникнути у сутність природи.

Активізація процесу дослідження проблематики художнього образу розпочинається у XVIII ст., пов'язуючись з іменами визначних філософів Г. Лессінга, Д. Дідро, Ф. Шіллера та ін. Розуміння художнього образу як втілення світоглядницьких ідей митця, його власних ідей і міркувань належить видатному представнику «веймарського класицизму» – Ф. Шіллеру («Філософські листи»).

У подальшому філософська проблема сутності художнього образу привертає увагу Ф. Шеллінга, Г. Гегеля, сучасних науковців Л. Левчук, А. Єремєєва, Б. Галєєва, М. Кагана, Л. Мізіної, О. Потєбні та ін. Важливим є висновок філософських досліджень, що художній образ існує у діалектичній єдності трьох станів: ідеального – у свідомості митця, матеріального – у створенні автором художнього предмета і знову ідеального – у свідомості слухачів, читачів, глядачів. Відтак, художній образ мистецького твору завжди спрямований на діалог: кожний реципієнт через образи веде розмову з його автором, тобто спілкується і з художнім образом, і з його творцем.

Художній образ – це завжди єдність об'єктивного і суб'єктивного. Об'єктивне в образі – це все те, що взято безпосередньо з дійсності, суб'єктивне – те, що привноситься до образу творчою думкою митця. Об'єктивне, що автор бере у дійсності, суб'єктивне – що автор гадає, його думки, оцінки, його бачення світу. Художній образ – не тільки відображення окремих явищ життя, а й своєрідний автопортрет митця. За образом завжди стоїть його творець. Суб'єктивність завжди виступає показником самобутності художника. Сприйняття художнього образу також має об'єктивні і суб'єктивні характеристики. Спілкуючись із художнім образом, реципієнт має змогу отримати об'єктивну інформацію щодо його створення (соціальні передумови, рівень розвитку мистецтва, належність до певного художнього напрямку митця тощо) та, водночас, відчутти власні суб'єктивні переживання, відчуття, дати йому свою оцінку.

Від категорій наукового мислення художній образ відрізняється живою безпосередністю. Художній образ не тільки відображає факти життя, але й несе у собі специфічні узагальнення життєвих явищ, проникає в їх сутність, розкриває їх внутрішній сенс. У художньому образі зливаються як риси живого споглядання, так і риси абстрактного мислення. Художній образ – це цілісна та завершена характеристика життєвого явища, яка співвідноситься з художньою ідеєю твору і виявляється у конкретно-чуттєвій, естетично визначеній формі. Такі підходи до розуміння сутності художнього образу характерні для його естетичного тлумачення. Тож, як кардинальна категорія естетики, художній образ відбиває сутність художньої творчості; це «форма мислення у мистецтві і засіб відображення і моделювання дійсності, якому властиві окремі специфічні риси» [3, 121].

Звісно, кожен вид мистецтва оперує специфічними засобами створення художнього образу: слово; рух і пластика; колір та перспектива; звук та ритм тощо. Художній образ у музиці, напевно, є одним із найбільш складних понять для визначення, оскільки він позбавлений предметності, будь-якої наочної конкретності, втілюючи, переважно емоційну інформацію та виражаючи естетичні переживання, настрої і почуття. Музика не має можливостей слова, не може показати зримий обрис будь-якого предмета чи явища. Головним виражальним засобом музики є звук, що включений до особливої системи ладових (висотно-функціональних) та метроритмічних (часових) співвідношень. Та саме завдяки звуковим комплексам, побудованим особливим чином, музика здатна відтворити реальну тривалість і силу естетичного переживання, динаміку мислення і емоційного злету людської душі з такою

безпосередністю і конкретністю, які недоступні жодному іншому виду мистецтва. «Де кінчаються слова – починається музика», – писав свого часу Р. Шуман.

Музика завжди визнавалася надзвичайним мистецтвом завдяки її емоційній насиченості, безпосередності відтворення внутрішнього світу особистості, духовно-чуттєвих коливань людського буття. Психологами доведено, що музикою можна викликати будь-який ефект – від жаху до захоплення. Музичний образ, що розгортається у часі, важко передати словами, але його можна емоційно відчути через динамічний характер звукового потоку, завдяки мелодії, пульсації ритму, гармонії тощо. Саме завдяки емоційному змісту художніх образів, музика найбільш повно відтворює дійсність, духовні виміри суспільства. Відомий, наприклад, вислів Конфуція: «Якщо хочеш дізнатися, чи гарно йдуть справи з правління будь-якої країни та чи здорова її вдача, прислухайся до її музики». Тож художній образ музики реципієнт має змогу не просто споглядати, а відчутти і пережити його «життя».

Видатний музикант і педагог Г.Нейгауз так розмірковував над сутністю художнього образу в музиці: «Що ж таке «художній образ музичного твору», якщо це не сама музика, жива звукова матерія, музична мова з її закономірностями та її складовими частинами, які зветься мелодією, гармонією, поліфонією і т. д. з певною музично побудовою, емоційним та поетичним змістом?» [5, 19]. І далі автор наголошував: «Все неказане, невиражене, що постійно живе у душі людини, все «підсвідоме» і є цариною музики. Тут її виток» [5, 42]. Так зміст художнього образу музики вбирає все багатство духовного світу людини, її відчуття навколишніх явищ, передбачення їх наслідків.

Однак, сутність художніх образів у музичному мистецтві можна зрозуміти через власні відчуття з огляду на універсальні узагальнення емоційних людських переживань в цілісні системи музичних канонів, що склалися історично.

Так, в стародавні часи, музичні образи були, переважно, відображенням дії певних обрядів, ритуалів, давали уявлення про світ як стабільну єдність і мало виражали індивідуальні риси митця, спосіб мислення автора (храмова, культова музика). Музика мала узагальнюючий характер і художні образи її відображали непорушність людського буття.

Та вже починаючи з епохи Відродження, під впливом прискореного соціального розвитку, художні образи музичного мистецтва постають у величчї людської неповторності, мислячої особистості з її відношенням до динамічного, мінливого світу. Музика вже опосередкована пси-

хологічними, індивідуальними настроями, відображаючи різні стани життя людини.

У мистецтві класицизму стрижнем образного узагальнення в музиці стає відображення характерів (героїчний, ліричний, комічний) через їх протиставлення, боротьбу, конфлікти. З'являються нові музичні жанри, кристалізується форма музичних творів (класична соната, концерт та ін.).

В романтичній музиці художній образ стає вираженням неповторних емоційних станів, складних психологічних переживань, перетворившись у мову людських почуттів. Переосмислюються жанри музики, наповнюючись новим поетичним змістом. Так побутові танці «вальс», «мазурка» та ін. у композиторів-романтиків (Ф. Шуберт, Ф. Шопен) постають у складних психологічних образах, сповнених неповторністю переживань. Вальси Ф.Шопена, по праву, вважаються поемами людських почуттів. Навіть жанри прикладної музики (прелюдія, увертюра), що раніше виконували функції лише вступу до основного музичного твору, та інструктивної музики (етюд), що першочергово мали призначення лише удосконалювати технічні навички володіння музичним інструментом, у мистецтві композиторів-романтиків досягають вищого рівня художньої образності.

В різноманітній музиці ХХ століття художній образ тяжіє до синкретичних художніх асоціацій (модернізм, авангардизм). Музичний образ масових жанрів (шлягери, поп-музика) часто орієнтується на інтонаційні і композиційні шаблони, закріплюючи за мелодико-гармонічними, ритмічними формулами емоційні та ідейні «етикетки», що викликають однозначну психофізіологічну і поведінкову реакції аудиторії. В сучасній естрадній музиці образи постають як «поп-іміджі», виражаючи ходові уявлення про світ буденної свідомості. В рок-музиці багатогранність образного мислення (шлягерна поетика, авангардистська гра парадоксальними алегоріями, фольклорно-міфологічна тематика) пов'язана з протиріччями цілей творчості: масові розваги; вираження критичного ставлення до дійсності, явищ, існуючого способу життя; психолого-компенсаторні цілі; соціально-організаторські функції тощо.

Отже, розуміння всієї складності художніх образів у різноманітній музичного мистецтва потребує підготовленості слухача, його готовності до роботи розуму й душі. Рівень естетичної грамотності, запас музично-теоретичних знань та уявлення про музику як особливу форму художнього бачення світу є важливою умовою повноцінного сприйняття та розуміння художніх образів. І все ж, готовність до спілкування з

ними, а не лише споглядання і розуміння об'єктивної природи їх створення автором, саме емоційне переживання і співчуття, суб'єктивне їх сприйняття відкривають реципієнту світ життя художніх образів у мистецтві музики. З цього приводу писав М. Бахтін: «Чужі свідомості не можна спостерігати, аналізувати, визначати як об'єкт, як речі – з ними можна лише діалогічно спілкуватися. Думати про них – означає говорити з ними, інакше вони відразу ж повертаються до нас своїм об'єктивним боком: вони замовкають, закриваються і застигають у завершенні об'єктивні образи»[1, 116].

Таким чином, художній образ музичного мистецтва виконує важливі функції, а саме:

- гносеологічну, що забезпечує пізнання розуміння закономірностей музичного мистецтва, формування інформаційного фонду знань та на їх основі створення «концепції сприйняття»;
- перцептивно-гедоністичну, спрямовану на розвиток чуттєвої, емоційної сфери особистості, її здатності до емпатійного переживання; викликає душевне піднесення, особливу насолоду, навіть певний лад емоцій, почуттів та думок;
- евристичну, що активізує пошуково-творчу діяльність;
- аксіологічну, яка сприяє створенню системи оцінної діяльності;
- комунікативну, що забезпечує спілкування з творами мистецтва, співпереживання їх образам.

Художній образ у музичному мистецтві розглядаємо як феномен, що концентрує в собі всі основні риси відношення особистості до музики: розуміння її закономірностей; емоційність, активність, адекватність відношення; оцінне ставлення до художнього об'єкту, співпереживання, співучасть та спілкування з ним.

Висновки. Художній образ у музичному мистецтві займає важливі позиції у процесі навчання та виховання молоді. Педагогічна інтерпретація художніх образів музики в контексті вікових особливостей сприймання школярів, педагогічні умови формування музично-образного мислення учнів, методи та прийоми педагогічної роботи над інтерпретацією образного змісту музичних творів можуть стати предметом подальших наукових пошуків у галузі теорії та методики музичного навчання і виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. Проблемы поэтики Достоевского / М. Бахтин. – М. : Мысль, 1992. – 470 с.

2. Гегель Г. Эстетика : в 4 т. / Г. Гегель. – Т. 1. – М.: Наука, 1968. – 220 с.
3. Эстетика : навч. посіб. / [М. Колесніков, О. Колеснікова, В. Лозовой та ін.; за ред. В. Лозового]. – К., 2007. – 208 с.
4. Музыкальный энциклопедический словарь / [Гл. ред. Г.Келдыш]. – М. : «Советская энциклопедия», 1990. – 672 с.
5. Нейгауз Г. Об искусстве фортепианной игры / Г. Нейгауз. – М., 1961. – 319 с.
6. Философский энциклопедический словарь / [Ред. Е. Губский, Г. Корбалева, В. Лутченко]. – М. : ИНФА-М, 2007. – 576 с.

УДК 785.1

Оксана СЕРГІЄНКО,
м. Київ

ОРКЕСТР НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ «СВЯТОГРАЙ»: РІЗНОЯСКРАВІ ГРАНІ ТВОРЧОСТІ, ВИКОНАВСТВА, ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЖАНРУ

В статті розглядаються різножанрові пріоритети одного із яскравих пропагандистів оркестрового мистецтва гри на народних інструментах – оркестру «Святограй» із дитячої музичної школи № 6 ім. Г. Жуковського м. Києва. Подається хронологія концертних виступів, конкурсно-фестивальних здобутків, розвиток репертуару, соціокультурний фактор побутування в суспільстві.

Ключові слова: оркестр, творчість, репертуар, конкурси, концерти.

Serhiyenko O. «Svyatohray» Folk Instruments Orchestra: the Varied Aspects of Creativity, Performance, and Genre Popularization. The article concerns the main priorities of the orchestral art of playing folk instruments as seen by one of its most arduent advocates – «Svyatohray» orchestra from Kyiv G. Zhukovsky Children's Music School № 6. We supply the timeline of concerts, competition and festival achievements, the development of repertoire, sociocultural factors, which exist in the society.

Key words: orchestra, creativity, repertoire, competitions and concerts.

Сергиенко О. Оркестр народных инструментов «Святограй»: разнообразные грани творчества, исполнительства, популяризации жанра. В статье рассматриваются разножанровые приоритеты одного из ярких пропагандистов оркестрового искусства игры на народных инструментах – оркестра «Святограй» из детской музыкальной школы № 6 им. Г. Жуков-